

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCZYŹNIE
W LONDYNIE

ZESZYTY NAUKOWE

SERIA TRZECIA, NR 8, 2020

URSZULA SOKOŁOWSKA

OŚRODEK BADAŃ HISTORII KOBIET, BIAŁYSTOK

OŚRODEK BADAŃ HISTORII KOBIET W BIAŁYMSTOKU JAKO CENTRUM BADAŃ NAD DZIEJAMI KOBIET

GENEZA I POWSTANIE OŚRODKA BADAŃ HISTORII KOBIET

Ośrodek Badań Historii Kobiet jest nierozzerwalnie związany z Instytutem Studiów Kobięcych, organizacją utworzoną w 2011 roku przez przedstawicieli białostockiego środowiska naukowego – głównie akademickiego. Od początku aktywności funkcjonuje przy Wydziale Historyczno-Socjologicznym Uniwersytetu w Białymstoku (aktualnie: Wydział Historii i Stosunków Międzynarodowych). Wśród założycieli Instytutu znaleźli się m.in.: pracownicy Uniwersytetu w Białymstoku, Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania, Niepaństwowej Szkoły Pedagogicznej i IV Liceum Ogólnokształcącego w Białymstoku oraz doktoranci Uniwersytetu w Białymstoku. Pomysłodawczynią oraz inicjatorką powołania Instytutu była prof. dr hab. Małgorzata Dajnowicz – kierownik Zakładu Historii Kultury, Myśli i Ruchów Społecznych Uniwersytetu w Białymstoku, podlaska wojewódzka konserwator zabytków oraz prezes Zarządu Instytutu Studiów Kobięcych.

Instytut Studiów Kobięcych pozostaje organizacją, która poprzez współpracę z krajową oraz zagraniczną społecznością akademicką, podejmuje i upo-

wszechnia badania naukowe dotyczące szeroko rozumianej problematyki kobiecej. Inicjatywy Instytutu skupiają się także na realizowaniu projektów naukowych, edukacyjnych oraz kulturalnych o zasięgu regionalnym, krajowym i międzynarodowym. Idea utworzenia ośrodka badawczego, będącego forum wymiany ustaleń naukowych dotyczących historii kobiet, towarzyszyła członkom Instytutu Studiów Kobięcych od momentu powołania stowarzyszenia.

W czerwcu 2019 roku odbyły się I Warsztaty Naukowe Białostockiej Szkoły Historii Kobiet, podczas których dyskutowano nie tylko o stanie badań dotyczącym dziejów kobiet, ale również o szansach uzyskania wsparcia finansowego w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „DIALOG”. Jesienią 2019 roku Ośrodek Badań Historii Kobiet formalnie rozpoczął działalność w ramach uzyskanego grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w latach 2019–2021, nr 0016/DLG/2019/10.

CZŁONKOWIE ZESPOŁU ORAZ PROBLEMATYKA BADAWCZA

Zespół badawczy składa się z przedstawicieli środowiska uniwersyteckiego, których badania naukowe koncentrują się wokół historii kobiet oraz dziejów prasy, w tym prasy dla kobiet. Członkiniami Ośrodka Badań Historii Kobiet są: prof. dr hab. Małgorzata Dajnowicz (Uniwersytet w Białymstoku – kierownik projektu); prof. dr hab. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach); prof. dr hab. Ewa Maj (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie); dr hab. Lidia Michalska-Bracha, prof. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach; dr hab. Magdalena Mikołajczyk, prof. Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; dr hab. Agnieszka Szudarek, prof. Uniwersytetu Szczecińskiego; dr Maria Bauchrowicz-Tocka (Uniwersytet w Białymstoku); dr Anna Szwed-Walczak (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie); dr Urszula Sokołowska (Uniwersytet Medyczny w Białymstoku). Funkcję sekretarza naukowego pełni mgr Justyna Zajko-Czochańska (Uniwersytet w Białymstoku).

Członkinie zespołu prowadzą badania naukowe dotyczące szeroko pojętej historii kobiet. W ramach Ośrodka jest realizowana problematyka badawcza skupiająca się m.in. na:

- dziejach kobiet na tle porównawczym;
- perspektywie transnarodowej jako nowym kontekście do badań nad historią kobiet pod zaborem pruskim na przełomie XIX i XX wieku;

- wkładzie polskich dziennikarek w budowanie przestrzeni kulturalnej rodaków na emigracji;
- egodokumentach kobiet z XIX i XX wieku;
- prasie dla kobiet w II RP oraz po 1945 roku;
- kobiecych organizacjach społecznych do czasu wybuchu II wojny światowej;
- opozycyjnych formach zaangażowania oraz organizacjach i ruchach społecznych kobiet w Polsce Ludowej;
- aktywności kobiet w strukturach politycznych do lat 90. XX wieku.

Efekty założeń badawczych są prezentowane podczas Białostockich Szkół Historii Kobiet, konferencji oraz debat tematycznych, których uczestnicy to nie tylko stali członkowie, ale również współpracownicy Ośrodka. Wśród nich można wyróżnić nauczycieli akademickich, profesorów i doktorów z kilku najważniejszych ośrodków uniwersyteckich w kraju i z zagranicy – specjalistów z zakresu medioznawstwa, historii najnowszej, socjologii czy prawa. Na odbywające się regularnie spotkania zaprasza się także słuchaczy studiów doktoranckich, dla których uczestnictwo w obradach stanowi doskonałą okazję do dyskusji nad wynikami własnych badań naukowych w gronie ekspertów.

DZIAŁALNOŚĆ OŚRODKA BADAŃ HISTORII KOBIET

WOśrodku Badań Historii Kobiet są prowadzone oraz upowszechniane badania nad historią kobiet, głównie XIX i XX wieku. Ośrodek stanowi swoistą przestrzeń prezentacji, wymiany oraz dyskusji nad stanem badań dotyczącym m.in.:

- historii kobiet w Polsce i ich miejsca na tle światowych ustaleń naukowych;
- historii aktywności publicznej Polek w odniesieniu do innych krajów Europy i świata;
- wizerunku kobiet prezentowanym w mediach – w szczególności na łamach prasy;
- miejsca Polek w dziejach polskiej i zagranicznej kultury, nauki, gospodarki, edukacji oraz polityki.

W celu prezentowania oraz konfrontowania wyników badań cyklicznie organizuje się spotkania pod szyldem Białostockiej Szkoły Historii Kobiet. Mają one charakter warsztatów naukowych, a ich ważnym elementem jest dyskusja merytoryczna nad analizowaną tematyką. W ramach Ośrodka Badań Historii Kobiet zorganizowano dotychczas cztery spotkania członków zespołu oraz współpracowników.

Spotkanie inauguracyjne, na którym kierownik projektu badawczego prof. Małgorzata Dajnowicz przedstawiła idee Ośrodka oraz plany badawcze w zakresie popularyzowania historii kobiet, odbyło się w październiku 2019 roku. Prof. Dajnowicz podkreśliła, iż jednym z głównych zadań Ośrodka Badań Historii Kobiet jest stworzenie skoordynowanej płaszczyzny wymiany osiągnięć naukowych pomiędzy pokoleniami doświadczonych badaczy historii kobiet oraz młodych naukowców zajmujących się tą problematyką. Następnie dyskutowano o kierunkach badań historii kobiet w Polsce. Wystąpienia merytoryczne uczestników spotkania zostały podzielone na cztery bloki tematyczne:

- historia kobiet w XIX wieku – wybrane regiony;
- kobiety w PRL – badania na podstawie materiałów źródłowych Ligi Kobiet;
- prasa kobieca oraz
- historia kobiet polskich i jej upowszechnianie za granicą.

Kolejne spotkania Ośrodka Badań Historii Kobiet, przypadające na listopad i grudzień 2019 roku, miały charakter warsztatowy. Do udziału w nich zaproszono wielu specjalistów z zakresu badań nad historią kobiet, jak również studentów i doktorantów, zainteresowanych tą i pokrewną tematyką. Na listopadowym spotkaniu wiele uwagi poświęcono kwestiom wykorzystania dokumentów osobistych kobiet oraz materiałów publikowanych na łamach prasy jako materiału źródłowego do badania życia kobiet polskich. Dyskutowano m.in. o egodokumentach w badaniach periodyków Narodowej Demokracji adresowanych do kobiet, dokumentach osobistych kobiet z przełomu XIX i XX wieku, jak również o wysokonakładowych czasopiśmie kobiecych okresu PRL-u, tj. „Zwierciadło”, „Kobiecie i Życiu” oraz „Przyjaciółce”. Omawiano transformacje ruchów kobiecych w Polsce w latach 1945–1989 oraz prezentowano tematykę związaną z Ligą Kobiet – realia funkcjonowania organizacji w systemie komunistycznym Polski Ludowej oraz ewolucję celów działalności Ligi Kobiet w świetle jej statutów. Podczas spotkania analizowano także wkład Polek w rozwój kultury zagranicznej, przybliżając słuchaczom sylwetkę i dokonania Krystyny Cywińskiej – ikony polskiego dziennikarstwa emigracyjnego z Londynu.

Grudniową edycję Białostockiej Szkoły Historii Kobiet poświęcono sytuacji kobiet w XX wieku. Wystąpienia uczestników spotkania w przeważającej mierze dotyczyły pozycji i statusu społecznego mieszkanki krajów Europy i świata. Prelegenci omówili m.in. działalność pierwszych Amerykanek w dyplomacji, funkcjonowanie organizacji kobiecych w ZSRR oraz przestępczość kobiet we współczesnej Rosji.

W lutym 2020 roku członkowie Ośrodka Badań Historii Kobiet oraz jego współpracownicy mieli kolejną okazję do podjęcia dyskusji naukowej. Tym razem skoncentrowano się na źródłach i metodach badań historii kobiet. Nie sposób w tym miejscu wymienić wszystkich wątków poruszonych na spotkaniu. Jednak kluczowe tematy oscyływały m.in. wokół analizy zawartości prasy, na której podstawie przedstawiono działalność wybranych dziennikarek emigracyjnych. Ponadto zastanawiano się nad przydatnością akt pruskiej administracji państwowej i samorządowej w badaniach nad organizacjami kobiecymi w miastach zaboru pruskiego na przełomie XIX i XX wieku. Przedstawiono wyniki lwowskiej kwerendy archiwalnej opartej na dokumentach Zjednoczenia Polskich Chrześcijańskich Towarzystw Kobiety. Mówiono również o korzyściach z autobiografizmu w badaniach prasy dla kobiet w Polsce 1918–1939 roku oraz wykorzystaniu wywiadu prasowego i listów czytelniczek do redakcji periodyków kobiecych jako źródła wiedzy o życiu kobiet w okresie PRL-u.

Oprócz cyklicznych spotkań warsztatowych, w ramach działalności Ośrodka Badań Historii Kobiet w dniach 25–31 lipca 2020 roku została zorganizowana tzw. Szkoła Letnia, skierowana przede wszystkim do młodych naukowców zainteresowanych szeroko rozumianą problematyką kobiecą. Każdy z uczestników Szkoły miał możliwość zaprezentowania wyników własnych badań oraz skonsultowania ich ze specjalistami. Podczas zajęć seminaryjnych odbyła się dyskusja nad każdym z przedstawionych tematów. Program Szkoły Letniej realizował kilka części, m.in.: merytoryczną – wykłady ekspertów i spotkania seminaryjne, kulturalną – spacer historyczny Podlaskim Szlakiem Kobiet oraz dodatkową – wizyty w archiwach i kwerendy źródłowe.

Pomimo pandemii odbyła się też „na żywo” w dniach 11–14 września 2020 roku w Białymstoku i Augustowie Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. „Ruchy kobiece na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Stan badań i perspektywy (na tle porównawczym)”. Problematyka poruszana na konferencji obejmowała zagadnienia związane z analizą aktualnego stanu polskich badań nad historią kobiet XIX i XX wieku, genezą i trwałością ruchów emancypacyjnych, ewolucją celów emancypacji kobiet, organizacjami kobiecymi na ziemiach polskich na tle Europy i świata oraz prawodawstwem określającym pozycję kobiety w Polsce XIX i XX wieku. Organizatorzy, będący jednocześnie członkami Ośrodka Badań Historii Kobiet, są przekonani o wysokiej wartości merytorycznej przeprowadzonego spotkania.

Warto również wspomnieć o wydarzeniach towarzyszącym kolejnym obradom Białostockiej Szkoły Historii Kobiet. Jednym z nich było uroczyste otwar-

cie wystawy pt. „Podwójnie wolne. Prawa polityczne kobiet 1918”, które odbyło się w czerwcu 2019 roku. Wystawa ukazująca historie chrześcijańskich demokratów, feministek i rewolucjonistek, których działalność przyczyniła się do przyznania praw wyborczym Polkom w 1918 roku, była prezentowana na placu Syntezy w kampusie Uniwersytetu w Białymstoku. Dodatkowo w dniach 27–31 lipca 2020 roku w Białymstoku i Augustowie została zaprezentowana kolejna wystawa – pt. „Kobiety w edukacji i nauce”, towarzysząca Szkole Letniej. Finansowanie tego przedsięwzięcia uzyskano dzięki udziałowi w konkursie „Społeczna odpowiedzialność nauki”, organizowanym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

UPOWSZECHNIANIE WYNIKÓW BADAWCZYCH OŚRODKA BADAŃ HISTORII KOBIECI

Wyniki badań naukowych członków oraz współpracowników Ośrodka Badań Historii Kobiet są sukcesywnie publikowane w „Czasopiśmie Naukowym Instytutu Studiów Kobięcych”, wydawnictwie związanym ze Stowarzyszeniem oraz Wydziałem Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu w Białymstoku. Czasopismo ma charakter interdyscyplinarny, na jego łamach prezentuje się osiągnięcia naukowe z zakresu historii, prasoznawstwa, literaturoznawstwa, nauk o polityce, socjologii, prawa i kulturoznawstwa. Szeroki zakres podejmowanej problematyki umożliwia swobodne zamieszczanie w periodyku ustaleń naukowych osób związanych z Ośrodkiem. Ponadto w ramach realizacji zadań Ośrodka Badań Historii Kobiet jest planowane wydanie minimum dwóch publikacji monograficznych, stanowiących swoiste podsumowanie badań naukowych poczynionych w toku dwuletnich prac.

Działalność Ośrodka Badań Historii Kobiet jest regularnie upowszechniana w mediach. W grudniu 2019 roku na antenie Telewizji Polskiej Oddział w Białymstoku wyemitowano cykl filmów edukacyjnych, w których przedstawiono ideę powołania Ośrodka oraz podejmowane działania. Materiały przybliżyły widzom także historię kobiet, m.in. proces uzyskania przez Polki praw wyborczych. W filmach członkinie Ośrodka Badań Historii Kobiet opowiadały również o periodykach kobiecych okresu PRL-u – „Zwierciadło”, „Kobiecie i Życiu” oraz „Przyjaciółce”. Dodatkowo dokonania Ośrodka Badań Historii Kobiet w zakresie badania dziejów kobiet są popularyzowane na łamach periodyków o zasięgu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym.